

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЛІКУВАЛЬНО-ОЗДОРОВЧОГО ТУРИЗМУ В ЗАПОРІЗЬКІЙ ОБЛАСТІ

PROBLEMS AND PROSPECTS OF MEDICAL AND HEALTH TOUR-ISM IN ZAPORIZHIA REGION

УДК 338.486.5

Згурський Ю.Д.
студент
Національний університет
харчових технологій

Розметова О.Г.
к. держ. упр.,
доцент кафедри
туристичного та готельного бізнесу
Національний університет
харчових технологій

У статті наведено основні підходи до розвитку лікувально-оздоровчого туризму на прикладі Запорізької області. Проаналізовано сучасний стан розвитку рекреаційної інфраструктури області. Визначено вплив лікувально-оздоровчого туризму на економіку досліджуваної області. Розглянуто основні проблемні моменти та шляхи можливого вирішення існуючих проблем.

Ключові слова: лікувально-оздоровчий туризм, інфраструктура, курортно-рекреаційні послуги.

В статье приведены основные подходы к развитию лечебно-оздоровительного туризма на примере Запорожской области. Проанализировано современное состояние развития рекреационной инфраструктуры области. Определено влияние лечебно-оздо-

ровительного туризма на экономику исследуемой области. Рассмотрены основные проблемные моменты и пути возможного решения существующих проблем.

Ключевые слова: лечебно-оздоровительный туризм, инфраструктура, курортно-рекреационные услуги.

This article describes the main approaches to the development of health tourism on the example of Zaporizhzhia region. Analyzed the current state of the recreational infrastructure. Defined the influence medical and health tourism on the economy of the researched area. The main problem and possible solution to existing problems pointed out in this article.

Key words: health tourism, infrastructure, resort and recreation services.

Постанова проблеми та її зв'язок із важливими науковими та практичними завданнями.

Туризм є однією із провідних і найбільш динамічних галузей економіки, завдяки швидким темпам його розвитку туризм визнано економічним феноменом сторіччя. У багатьох країнах туризм відіграє значну роль у формуванні валового внутрішнього продукту, активізації зовнішньоторговельного балансу, створенні додаткових робочих місць і забезпечення зайнятості населення. Туризм впливає на такі ключові галузі економіки, як транспорт і зв'язок, будівництво, сільське господарство, виробництво товарів народного споживання й інші, тобто є своєрідним стабілізатором соціально-економічного розвитку. У свою чергу, на розвиток туризму впливають різні фактори: демографічні,

природно-географічні, соціально-економічні, історичні, релігійні й політико-правові.

Особливу увагу слід приділити лікувально-оздоровчому туризму в контексті прагнення людей до здорового способу життя, а також погіршення екологічного стану та збільшення захворюваності населення в Україні та світі. Тому дослідження особливостей лікувально-оздоровчого туризму та можливостей його розвитку в Україні є актуальним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Питання організації лікувально-оздоровчого туризму та його місця у системі туристичної індустрії розкрито у працях зарубіжних та вітчизняних учених: І. С. Барчукова, В. С. Бовкуна, К. Д. Бокова, М. О. Бокової, О. М. Ветитнєва, М. В. Вачевського, А. А. Геги, Б. І. Аксентійчука, С. В. Івасівки,

П. В. Гудза, О. Р. Зав'ялової, Л. Б. Журавльової, О. М. Нікелова, С. В. Леонова, О. Г. Матрошилїна, О. М. Жданова, А. М. Тучак, В. І. Поляковського, І. В. Котова, Ю. М. Федотова, І. В. Востокова, В. Д. Дехтяра, В. І. Дубовського, Ю. Я. Роголя, М. В. Одрехівського, Р. П. Шологона, М. І. Алексеєва, О. І. Чебаненка та ряду інших.

Разом з тим вивчення наукових праць вітчизняних і зарубіжних науковців та практика діяльності вітчизняних редакцій мас-медіа свідчить про те, що залишається нерозробленою та дискусійною низка теоретичних і практичних положень щодо іноваційно-інвестиційного розвитку лікувально-оздоровчого туризму в ряді областей України, які мають для цього значний природний потенціал. Це зумовило вибір теми статті, визначило коло проблем, що підлягають дослідженню.

Невирішені раніше частини загальної проблеми. Аналіз наявних наукових публікацій звертає увагу на недостатню теоретичну розробленість питань розвитку окремих видів туризму на території України. Не приділено достатньої уваги і загальним питанням з удосконалення інфраструктури лікувально-оздоровчого туризму, розширення спектру курортно-рекреаційних послуг. Практично немає сучасних наукових розробок з питання вдосконалення інфраструктури лікувально-оздоровчого туризму на основі зарубіжного досвіду.

Постанова мети та завдань дослідження. Узагальнюючи вже сказане, метою статті є дослідження проблематики розвитку лікувально-оздоровчого туризму та напрямів його впровадження у Запорізькій області.

Для досягнення визначеної мети необхідне вирішення наступних завдань:

- дослідження сучасного стану лікувально-оздоровчого туризму в Запорізькій області та його основних проблем;
- виділення основних шляхів та напрямів вирішення визначених проблем;
- визначення заходів, що найкращим чином забезпечать розвиток інфраструктури лікувально-оздоровчого туризму в Запорізькій області з урахуванням вітчизняного та зарубіжного досвіду.

Об'єкт дослідження – лікувально-оздоровчий туризм у Запорізькій області України.

Предмет дослідження – сучасний стан та перспективи розвитку лікувально-оздоровчого туризму в Україні.

Виклад основного матеріалу. Поняття «лікувально-оздоровчий туризм» не має однозначного трактування. Найпростіше його дефініцію можна сформулювати так: лікувально-оздоровчий туризм – це подорож до курортних місцевостей з метою оздоровлення та лікування.

Мета лікувально-оздоровчого туризму – комплексне використання природних лікувальних факторів і рухової діяльності в лікувально-профі-

лактичних цілях. Зрозуміло, що лікувальний і оздоровчий туризм часто поєднують через споріднену мету подорожі та реалізацію цієї мети на основі використання однієї бази. Лікувально-оздоровчий туризм поділяється на лікувальний, метою якого є власне лікування, терапія, реабілітація після захворювань, і профілактичний (веллнес-туризм), спрямований на підтримку організму в здоровому стані і збереження балансу між фізичним і психологічним здоров'ям людини. Веллнес-туризм у свою чергу може бути активним (спорт і фітнес) та пасивним (програми краси). Термін «wellness» у науковій літературі з'явився порівняно недавно, він означає прекрасний стан як тіла, так і душі, релаксацію, поживлення сил організму через активну оздоровчу діяльність [2, с. 181].

Лікувальний туризм здійснюється з метою зміцнення здоров'я і передбачає перебування в санаторно-курортних установах. Туризм із метою лікування виокремлений і в класифікації осіб, які подорожують, рекомендованій UNWTO.

Метою оздоровчого туризму є профілактика захворювань і відпочинок. Він характеризується більшою тривалістю подорожі, відвідуванням меншої кількості міст і більшою тривалістю перебування в одному місці, тобто поряд із проведенням дозвілля передбачає відпочинок. Виокремлення оздоровчого туризму також відповідає класифікації UNWTO.

Найчастіше виділяють рекреаційний туризм, що поєднує поїздки з метою відпочинку, оздоровлення і лікування, а також відновлення і розвитку фізичних, психічних та емоційних сил. Рекреація охоплює всі види відпочинку, в тому числі санаторно-курортне лікування і туризм.

Останнім часом у світі спостерігається зростання інтересу туристів до лікувально-оздоровчого туризму. Швидкий темп життя, безліч стресових ситуацій, зростання потоку інформації, несприятлива екологічна обстановка в більшості країн змушує людей звертатися до цього виду туризму. Подорожі з лікувальними цілями були відомі ще в стародавніх Греції й Римі, громадяни яких використовували цілющі джерела та місця зі сприятливим кліматом для того, щоб зміцнити здоров'я. Перший відомий в історії курорт Асклепія у Давній Греції розташований поблизу порту Епідаурос був створений на природних джерелах мінеральних вод у II ст. до н. е. У XVIII-XIX ст. поширилася мода їздити «на води». Люди, переважно багаті, їздили на курорти не з метою лікування, а для відпочинку. Навколоджерел виростили курортні міста, що стали центрами світського життя, поряд із лікарнями споруджувалися концертні зали, іподроми та казино.

Мотивація подорожей на курорти з роками не змінилася. Людей, які бажають відпочити, приваблюють у курортні місцевості цілющі властивості природних факторів.

Особливостями лікувально-оздоровчого туризму є:

- тривалість перебування, що повинна становити не менше трьох тижнів, незалежно від типу курорту і захворювання, оскільки лише за такий час можна досягти оздоровчого ефекту;

- висока вартість перебування і лікування – звичайне лікування на курортах є дорогим, тому цей вид туризму розрахований на заможних клієнтів, що замовляють індивідуальну програму перебування і лікування;

- вік: як свідчить статистика, на курорти найчастіше їдуть люди старшої вікової групи, хоча останнім часом відпочинок на курортах обирають і люди середнього віку, які страждають недугами. Вибір робиться між курортами, що спеціалізуються на лікуванні конкретного захворювання, і курортами змішаного типу, що загалом зміцнюють здоров'я і сприяють відновленню сил після стресу [1, с. 216].

Ринок лікувально-оздоровчого туризму як економічна система є сукупністю економічних відносин та інститутів, що визначають характер функціонування, взаємодії суб'єктів господарювання, які забезпечують виробництво і реалізацію лікувально-оздоровчих послуг. У соціальному аспекті функціонування санаторно-курортного комплексу обумовлено потребою людей у відпочинку, лікуванні, курортній реабілітації, відтворенні фізичних, емоційних та інтелектуальних сил [1, с. 85].

У світовій туристичній індустрії у формуванні інфраструктури лікувально-оздоровчого туризму беруть участь різні підприємства: надають лікувальні послуги (санаторії, курортні клініки, СПА-готелі), туристичні фірми (підприємства-посередники, що продають ці послуги) і самих туристів (відпочивальників). Залежно від цілей діяльності курорти можуть виконувати такі функції:

- санаторно-лікувальне лікування;
- медична реабілітація хворих;
- оздоровчий відпочинок і профілактика захворювань;

- культурно-лікувальна і дозвіллева рекреація [5, с. 132].

Лікувально-оздоровчий сервіс у санаторно-курортних закладах як спеціалізований процес спрямований на організацію відпочинку і вдосконалення здорового способу життя споживача (відпочивальника) за рахунок оплати конкретних послуг. У зв'язку з особливостями надання сервісу сформувалися певні форми лікувально-оздоровчих послуг: лікувально-оздоровчі процедури, оздоровча зарядка, лікувальна фізкультура під керівництвом інструктора і самостійно, туристичні заходи (прогулянка, ближній туризм, мандрівки тощо), сонячні, водяні і повітряні ванни, рухливі ігри та ін. [2, с. 183].

Такий складний багатоступеневий процес, як розробка лікувально-оздоровчого продукту, охоплює:

- маркетингові дослідження;
- аналіз сегментів ринку і конкурентів;
- запропонований споживчий попит;
- місця розташування курорту;
- кон'юнктури ринку туристичних послуг;
- оцінку реальних витрат на розробку, рекламу і просування послуг.

Перелік робіт зі створення лікувально-оздоровчого продукту (програми) включає:

- дослідження ринку потенційного попиту;
- пошук партнерів – постачальників товарів і послуг;

- перевірку наявності послуг і встановлення адекватності інформації, що надійшла раніше;

- підготовку договорів (контрактів) про співпрацю з постачальниками та реалізаторами турпродукту і ведення переговорів;

- інформаційно-методичне забезпечення (складання програм перебування, інформаційних листів, калькуляції, паспорта туристичного маршруту тощо);

- реалізацію лікувально-оздоровчих турів споживачам;

- оформлення документів для здійснення подорожі;

- безпосереднє обслуговування туристів і контроль за наданням певної кількості та якості послуг;

- інші види робіт.

Важливу роль при створенні програм перебування відіграють запити туристів, оскільки тип клієнттури безпосередньо впливає на структуру лікувально-оздоровчого туру, визначення мети та вибір курорту на карті світу [2, с. 185].

У Запорізькій області функціонує 551 санаторно-курортний заклад (станом на 2015 рік). У регіоні розташовано 17 санаторіїв та пансіонатів з лікуванням, що на 4 санаторії (або 19,04%) менше, ніж середній показник у регіонах України. Загальна кількість санаторіїв та пансіонатів з лікуванням у Запорізькому регіоні складають 3,31% від загальної кількості санаторіїв в Україні. Натомість показник кількості санаторіїв-профілакторіїв у Запорізькій області на 10 санаторіїв (або 100%) перевищує середній показник по регіонах України.

Кількість санаторіїв-профілакторіїв Запорізького регіону складають майже 8% від загального показника. Кількість будинків та пансіонатів відпочинку в регіоні складає 8 будинків, що на 4 (або 33,33%) менше, ніж середній показник по країні. Кількість будинків та пансіонатів відпочинку в регіоні складає 2,7% від загальної кількості. Досить вагомим є показник кількості баз та інших закладів відпочинку в регіоні – 150. Цей показник на 74 одиниці (97,37%) більший за середній показник у регіонах країни. Вага баз та інших закладів відпочинку Запорізької області у

загальній масі близько 7,9%. За показником кількості дитячих оздоровчих таборів регіон значно поступається середньому показникові по країні: 356 проти 695 закладів, що на 330 закладів (або 47,48%) менше. У загальній масі дитячих оздоровчих таборів частка регіону складає 2,1%. Говорячи про загальну структуру кількості санаторно-курортних та оздоровчих закладів Запорізького регіону в контексті загальнодержавної динаміки, слід зазначити, що вага Запорізького регіону складає 3%. Тобто кожен 33-й оздоровчий заклад України знаходиться в Запорізькій області. Загальна кількість оздоровчих закладів Запорізького регіону диференціюється залежно від спрямування оздоровчого закладу відносно середнього показника по країні. Це обумовлено природно-кліматичними та історичними факторами [4].

Основна маса санаторно-курортних та оздоровчих закладів Запорізького регіону орієнтована на лікування захворювань опорно-рухового апарату, сечостатевої системи, гінекологічних захворювань та захворювань шкіри. Така спеціалізація й зумовлює кількість санаторно-курортних та оздоровчих закладів у регіоні. Важливе значення для діяльності та розвитку санаторно-курортних та оздоровчих закладів має їх продуктивність. Для рекреаційної галузі головною ознакою продуктивності є кількість оздоровлених осіб. Адже чим більше осіб буде оздоровлено в закладі за рік, тим більшим буде і дохід підприємства рекреаційної сфери. Це у свою чергу автоматично збільшує доходи до місцевих бюджетів та держбюджету.

Актуальними для Запорізької області є проблеми забудови, розробка генеральних планів розвитку курортів. Можна констатувати доцільність посилення ролі держави у становленні рекреаційно-оздоровчої діяльності, координації комунікативних процесів стейкхолдерів (органів місцевого самоврядування, міністерств, відомств, суб'єктів підприємництва, споживачів) задля гарантування сталого розвитку санаторно-курортного комплексу Запорізького регіону та України в цілому. Виконані нами дослідження дозволили встановити, що стан санаторно-курортного комплексу Запорізького регіону не є задовільним.

Основні перешкоди зумовлені:

- недосконалістю нормативно-правової бази;
- недостатністю методичної, організаційної, інформаційно-матеріальної підтримки суб'єктів підприємництва туристської індустрії з боку держави;
- незбалансованістю соціальної та економічної ефективності використання рекреаційних ресурсів та необхідністю їх збереження;
- недостатністю рівня розвитку інформаційної інфраструктури;
- незабезпеченням комплексного розвитку курортних територій;

– підпорядкованістю спеціалізованих закладів, що надають оздоровчі послуги, різним міністерствам, відомствам, підприємствам;

– невідповідністю переважної більшості оздоровчих закладів міжнародним стандартам;

– недостатнім рівнем якості обслуговування у підрозділах харчування санаторно-курортних закладів;

– недостатньою забезпеченістю висококваліфікованими спеціалістами;

– браком коштів для комплексу рекламних заходів щодо просування регіонального оздоровчого продукту на ринок;

– зношеністю основних фондів;

– практичною відсутністю інвестицій;

– неефективним маркетингом;

– низьким рівнем менеджменту.

Отже, концепція ефективного функціонування санаторно-курортного комплексу регіону має базуватися на домінантах сталого розвитку:

– гармонізація системи нормативно-правового забезпечення;

– модернізація інструментів управління, формування системи механізмів комплексного розвитку оздоровчих територій;

– модифікація ринку санаторно-курортних і оздоровчих послуг, максимальне задоволення потреб населення регіону;

– вдосконалення системи менеджменту, впровадження ефективних економічних, управлінських і маркетингових практик;

– розвиток кадрового менеджменту, професійна підготовка і постійне підвищення кваліфікації персоналу.

В цілому мінімізація проблем санаторно-курортного комплексу регіону дозволить реалізувати заходи щодо поліпшення якості послуг оздоровлення та рекреації, задоволення попиту населення на оздоровчі послуги за умови збереження і раціонального використання природних лікувальних ресурсів.

Висновки та пропозиції. Дослідивши сучасний стан та перспективи розвитку лікувально-оздоровчого туризму в Запорізькій області, можна запропонувати декілька кроків для вирішення основних проблем. Для того, щоб санаторно-курортні заклади Запорізької області активніше запроваджували прогресивні міжнародні принципи і стандарти лікувально-оздоровчого туризму, рекомендовано наступне:

– розробити варіативні абонементи комплексних лікувально-оздоровчих послуг (з кількістю занять від 1-2 до 3-4 разів на тиждень);

– звернути увагу на складання (формування) індивідуальних програм занять з наступним контролем інструктора;

– у тренажерному залі проводити силові та аеробні тренінги, персональний тренінг;

– пропонувати різноманітні види аеробіки для різних рівнів підготовленості відпочивальників (клієнтів), а також комбіновані тренінги для чоловіків і жінок, спрямовані на розвиток гнучкості та інших якостей;

– запровадити в басейні для різних вікових груп аквааеробіку (на різних рівнях глибини);

– удосконалювати систему лікувально-оздоровчого сервісу новими програмами під конкретну матеріально-технічну базу;

– активізувати організацію ближнього туризму в умовах санаторно-курортного лікування;

– систематично вдосконалювати мережу і розробляти нові турмаршрути пішохідного туризму, велотуризму, кінного туризму, маршрути теренкуру, скандинавської ходьби;

– при розробці і будівництві нової санаторної лікувально-оздоровчої структури враховувати інтереси і рейтинг популярності кожної послуги;

– розвивати пішохідний лікувальний туризм, гіпотерапію;

– особливу увагу звернути на використання

матеріально-технічної бази санаторно-оздоровчого комплексу у період «мертвого сезону».

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Стафійчук В. І. Рекреалогія : навч. посіб. / В. І. Стафійчук. – К., 2006. – 264 с.

2. Рутинський М. Лікувально-оздоровчий туризм: актуальні цілі та сучасні підходи до організації / М. Рутинський, В. Петранівський // Вісник ЛНУ. – 2012. – № 29. – С. 179–189.

3. Паук М. І. Використання світового досвіду залучення інвестицій в туристичний сектор / М. І. Паук // Науковий вісник Херсонського державного університету. – Серія: Економічні науки. – 2014. – Вип. 6, ч. 4. – С. 61–64.

4. Лисенко В. Ю. Стратегія розвитку туризму у місті Запоріжжі на 2014-2018 рр. / В. Ю. Лисенко, Н. В. Пічкур. – Запоріжжя, 2013. – 93 с.

5. Устименко Л. М. Історико-суспільні аспекти становлення та розвитку лікувально-оздоровчого туризму / Л. М. Устименко // Питання культурології. Зб. наук. праць. КНУКІМ. – 2016. – № 6. – С. 134–142.